॥३०॥ एतेषांप्रविलापनमाह यस्मादिति अंतरात्मनासृज्यंतेनतुनिरीश्वरसांख्याभिमतयाप्रकृत्या ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ प्रकृतेरितिकर्मणिषष्ठी एवंप्रकृत्यादिकमुत्पद्यतेप्रलीयतेचेत्यर्थः तथाचप्रकृतेरप्युत्पत्तिप्रलयौवक्ष्यति तस्मादव्यक्तमुत्पन्नंत्रिगुणंद्विजसत्तमेति अव्यक्तंपुरुषेब्रह्मन्निष्कलेसंप्रलीयतइतिच एवंसांख्यमुक्तानानात्वैकत्वेविभजते एकत्वमिति प्रतिलोमक्रमेणप्रकृतेरपिपुरुषेप्रलयेसतिमोक्षेअसंप्रज्ञातेचएकत्वंअस्यपुरुषस्यभवतिसृष्टिकालेतुनानात्वमित्यर्थः ॥ ३३ ॥ नन्वेवंसृष्टिकालेनानात्वप्रापकशक्तिमतःकथमेकत्वमतआह अधिष्ठातारमिति अव्यक्तमव्याकृतमविद्यामायेतिपर्यायाः अव्यक्तमेवपुरुषंनानात्वंनयति तथाचश्रुतिः माययात्वन्यदिवेति इंद्रोमायाभिःपुरुरूपइयतइतिच नहितुच्छयामाययापुंसःसद्वितीयत्वमस्तिरज्ज्वाइवकल्पितभुजंगेन तुच्छ्येनाभ्वपिहितंयदासीत्तमसस्तन्महिनाजायतैकमितिश्रुतेः आभुब्रह्मतमसःअज्ञानस्यमहिनामाहात्म्येनएकमपिअजायतप्रपंचात्मनाआविर्बभूवेत्यर्थः अस्यव्यक्तस्यापिएतत्एकत्वंनानात्वंचसुप्तिप्रलययोरेकत्वंसृष्टिकालेनानात्वंचेतिनिदर्शनंदृष्टांतः पृथिव्यादिष्वप्येवमेवद्रष्टव्यं ॥ ३४ ॥ अर्थतत्त्ववान् अर्थतत्त्वंसम्यगधिगतवान्यःसजानीयादितिशेषः नन्वेवमव्यक्तस्याधिष्ठातृत्वेजितंनिरीश्वरसांख्यैरित्याशंक्याह एकत्वमिति प्रलयेमोक्षे अय

एतावदेवतत्त्वानांसांख्यमाहुर्मनीषिणः॥ सांख्येविधिविधानज्ञानित्यंसांख्यपथेरताः ॥ ३० ॥ यस्माद्यदभिजायेततत्तत्रैवप्रलीयते ॥ लीयतेप्रतिलोमानिसृज्यंतेचांतरात्मना॥ ३१ ॥ अनुलोमेनजायंतेलीयंतेप्रतिलोमतः॥ गुणागुणेषुसततंसागरस्योर्मयोयथा॥ ३२ ॥ सर्गप्रलयएतावान्प्रकृतेर्नृपसत्तम॥ एकत्वंप्रलयेचास्यबहुत्वंचयदासृजत्॥ ३३ ॥ एवमेवचराजेंद्रविज्ञेयंज्ञानकोविदैः॥ अधिष्ठातारमव्यक्तमस्याप्येतन्निदर्शनं ॥ ३४ ॥ एकत्वंचबहुत्वंचप्रकृतेरर्थतत्ववान्॥ एकत्वंप्रलयेचास्यबहुत्वंचप्रवर्तनात् ॥ ३५ ॥ बहुधात्माप्रकुर्वीतप्रकृतिंप्रसवात्मिकां ॥ तच्चक्षेत्रंमहानात्मापंचविंशोधितिष्ठति॥ ३६ ॥ अधिष्ठातेतिराजेंद्रप्रोच्यतेयतिसत्तमैः॥ अधिष्ठानादधिष्ठाताक्षेत्राणामितिनःश्रुतं॥ ३७ ॥ क्षेत्रंजानातिचाव्यक्तंक्षेत्रज्ञइतिचोच्यते ॥ अव्यक्तिकेप्रविशतेपुरुषश्चेतिकथ्यते॥ ३८ ॥ अन्यदेवचक्षेत्रंस्यादन्यःक्षेत्रज्ञउच्यते॥ क्षेत्रमव्यक्तमित्युक्तंज्ञातारंपंचविंशकं॥ ३९ ॥ अन्यदेवचज्ञानंस्यादन्यज्ज्ञेयंतदुच्यते ॥ ज्ञानमव्यक्तमित्युक्तंज्ञेयोवैपंचविंशकः॥ ४० ॥

स्कांतवत्स्वरूपसत्तामात्रेणायंप्रकृतिंप्रवर्तयन् तांबहुधाप्रकरोति अतश्चिदात्मैवमुख्योधिष्ठाता प्रकृतेस्तुगौणमधिष्ठातृत्वंस्वकार्यविषयमितिभावः सार्धः ॥ ३५ ॥ एतदेवाह तच्चेति तत्प्रकृतिविकृत्यात्मकं ॥ ३६ ॥ पुंसोनामानिनिर्वक्ति अधिष्ठानादिति ॥ ३७ ॥ अव्यक्तिकेआविश्यकेक्षेत्रेपुर्यष्टके अत्रोक्तंकतके सूर्यकांतमुपारुह्यसूर्यएवतृणंदहेत् नत्वश्मापार्थिवस्तंचन्यायंचित्तमसोर्दिशेदिति यथास्वरूपसत्तामात्रेणतृणंप्रकाशयतःसूर्यस्यसूर्यकांतद्वारातृणदग्धृत्वंतृणेप्रवेशश्चनतुव्यापाराविष्टस्य एवंपुंसोप्यव्यक्तद्वारासर्वकार्याधिष्ठातृत्वंतत्प्रकाशकत्वंचनतुकुलालवदधिष्ठातृत्वं नापिबुद्धिवदिंद्रियव्यापाराधीनप्रकाशकत्वंनापिकुंडबदरन्यायेनप्रविष्टत्वंकिंतुवह्निकाष्ठन्यायेनाभिव्यक्तत्वमात्रमितिभावः ॥ ३८ ॥ नामनिरुक्तेःफलंपुंप्रकृत्योर्विवेकमाहान्यदेवेति एवमधिष्ठातुरन्यदधिष्ठेयंप्रवेष्टुरन्यत्प्रवेशायतनमित्यपिद्रष्टव्यं ॥ ३९ ॥ ज्ञानंप्रमाणजन्यावृत्तिः ज्ञेयंप्रमारूपंफलं फलकरणयोश्छिदापरश्वोर्भेदस्यस्पष्टत्वात् ज्ञानज्ञेयपदेव्याचष्टे ज्ञानमिति ॥ ४० ॥

Digitized by Google